

והריטב"א תירץ משום שבסיפא לא עבר אלא פעם אחת, כשהעלים עיניו והלך, ואילו בדין הקודם כיון שבאה לידו עובר בכל שעה ושעה בהשב תשיבם.

'אע"ג דחזייה דאייתי ארבלא וקא מרביל, מימר אמר כי היכי דנפול מינאי דידי הכי נפול מאיניש אחרונה ומשכחנא מידי' — כתב הריטב"א שסברא זו לאו בדוקא, שהיאך אפשר לומר שהניח מלחור אחר מה שאבד בודאי ומחזור על ספק אבידה של אחר — אלא הכוונה לומר שאבידת מטבע בחולות כמוה כווסו של ים, שאבודה מכל העולם, ומה שמתעסק בכברה דנים אותו כאומר בלבו למצוא סלע של חברו, כלומר מתעסק בעלמא הוא. ומבואר מדבריו שאפילו יאמר בפירוש שמחזור אחר אבידתו — לא אמר כלום.

'אפילו מונחין על גבי שולחן' — טעם הדבר שעל השלחן הרי אלו שלו, כי כיון שמחליפים על השלחן, זה מניח וזה מניח, אין השלחני מניח שם מעותיו [לא צרורים ולא מגולים] אלא לפי שעה בשעת חליפין בלבד (רשב"א).

דף כז

'חמור דבור לרבי יהודה ושה דאבידה לדברי הכל — קשיא' — ... ודכוותה איתא בגמרא טובא, דלא ידעינן למאי מוקמינן ליה לקרא ומאי דרשי ביה, וזמנין דלא ידעינן ממה דרשי ומפקי ליה: בהשולח (גטין לח:)... ובפ"ק דקדושין (כא)... וחמור דבור לר' יהודה ושה דאבידה לכולי עלמא, דלא ידעי לה אפילו בעלי הגמרא, דקשיא להו, כדאיתא בפרק אלו מציאות. וכיוצא בהן הרבה בתלמוד... (שו"ת הרשב"א ח"א שנג. ע"ע: תוס' ב"ק נד. שו"ת הרדב"ז ח"ב תת; מש"ח — תצא).

'שור — דאפילו לגיות זנבו' — הר"ן פרש שהכוונה לגיות שער השור שאין בה שוה פרוטה, ואעפ"כ מתחייב בהשבתה מפני שיש בעיקר האבידה שוה פרוטה.

א. אפשר שזהו גם טעם התוס' שכתבו שחייב לטפל בשער אעפ"י שבשעה שגוזזו אין בגיזה שוה פרוטה. ואם כוונתם לומר שנתחדש שחייב המוצא לטפל באבידה כדי להשביחה, שיגדל השער אחר כך (וכמו שפירש הרשב"א), מדוע הוצרכו לומר שאין בו שוה פרוטה — וי"ל שאם אין בו ש"פ היה צד לומר שאין חיוב לטפל בו בפני עצמו, קמ"ל שאין דנים עליו כדבר בפני עצמו הואיל ומחובר כעת לשור. אך יש לומר ששם הטעם הואיל וע"י שיגוז עתה, יגדל השער בעתיד ויהא שוה פרוטה, הרי גם הריווח העתידי נכלל בחיוב השבה וממילא נחשב כיש בו ש"פ.

ב. משמע מהר"ן שאילו היה מנותק מלכתחילה, הרי הוא כאבידה בפני עצמה. ולא דמי לשומשמן שאיננו דנים על כל גרגר לעצמו, כי כאן הדיון על טיפול מיוחד לאותו חפץ, ואילו לא היה בו ש"פ, לא היה חייב בכך.

וע"ע בספר משך חכמה (תצא, עה"פ 'לא תראה') שהסתפק במוצא שור ושה השייכים לאדם אחד, והשור אינו עושה כדי מה שאוכל, ובגיות השה יש בכדי הוצאתו הוא הוצאות השור — האם מוכר את השור. ולזה נטה שם. ומבואר שטיפול של כל חפץ נידון לעצמו, כאילו יש כאן שתי אבידות.

ומפשטות פרוש רש"י נראה שבא הכתוב להשמיענו שאף על פי שנשר או נחתך (שלכן קראו לו 'גיות זנבו' ולא 'שער זנבו') — אין אומרים שמפקיר ומוחל למי שטרח בו, כמו שאמרו לענין גללים. (וכ"ה בריטב"א).

'אלא פרוטה שהוקרה איכא בינייהו... הא בעינן אשר תאבד וליכא' — נראה פשוט שלא דוקא לענין שווי האבידה אמרו כן, אלא גם בנוגע לבעלי האבידה, כגון אבידת נכרי שהתגייר בין נפילה למציאה, שגם כלפי המיעוט נכרי מאבדת אחיך, צריך שתהא 'אבידת אחיך' משעת אבידה. וכל שאין חיוב הכרזה בשעת נפילה — פטור לעולם (עפ"י שערי ישר ד, ח).

לולא דברי הגאון ז"ל היה מקום לחלק, ששווי הפרוטה הוא בהגדרת מהות שם 'אבידה' שעליה דיבר הכתוב, וכל שלא היתה 'אבידה' כשנאבדה, שוב אין בה חיוב, אבל אבידת גוי גם היא 'אבידה' אלא שאין בה מצות השבה, מנין שגם לענין זה קובע זמן הנפילה.

'איבעיא להו סימנין דאורייתא או דרבנן...' — מבואר בראשונים שאף אם סימנים לאו דאורייתא, יש חילוק מדין תורה בין דבר שיש בו סימן לאין בו (כמו ששנינו במשנתנו), שדבר שיש בו סימן צריך להכריז עליו, שמא יש לבעליו סימן מובהק ואינו מתיאש. ועוד, שסוברים הבעלים שימצאו עדים שיעידו שהוא שלו, מפני שיכולים לחזור אחר עדים לומר כזו ראיתם בתוך שלי, בואו והעידו עליה, ולכך אינם מתיאשים. ועוד, דבר שיש בו סימן, מצוי יותר שיהיו עליו עדים לומר של פלוני הוא, שהסימן מסייע לזיהוי בטביעות עין, אבל דבר שאין בו סימן — יש בו יאוש בעלים. [ולפי זה, מה שהקשו להלן ממשנתנו 'מה שמלה מיוחדת שיש בה סימנין...' ותרצו כדי נסבה — והלא נקט התנא סימנים בדוקא, שהרי מדין תורה הם הגורמים לכך שיש לה תובעים, שאינם מתיאשים? — צריך לומר שכוונת הגמרא שאין הסימנים מועילים מצד עצמם אלא עיקר הענין הוא מה שיש לו תובעים, והסימנים רק גורמים הדבר. ועל כן היה לתנא לומר 'מה שמלה על ידי הסימנים יש לה תובעים' ומה שנקט 'יש לה סימנים ויש לה תובעים' — כאילו הסימנים סיבה בפני עצמם — כדי נסבא, הואיל ומדרבנן סומכים על סימנים. עפ"י ריטב"א].

(ע"ב) 'לא, בעדים' — רש"י מפרש שיביא עדים שהוא שלו. והקשו המפרשים אם כן למה צריך קרא? ופירשו הרשב"א והר"ן שסברא היא להחזיר אבידה בסימנים [שהרי אין בהשבת אבידה הוצאת ממון מאדם ליתן לאדם אחר], לכך הוצרך הכתוב ללמדנו שלא נחזיר אלא בעדים. ורבנו חננאל מפרש [דלא כרש"י] 'בעדים' — שיעידו שהוא צורבא מרבנן ונחזיר לו בטביעות עין. וכיוצא בזה פירש הרז"ה, שיביא עדים שאיננו רמאי. והרמב"ן פירש (משמע שמפרש כן בכוונת רש"י) שהעדים מעידים שהוא ארג הטלית וכד', ולהשמיענו שאין חוששים שמא לא היתה שלו בשעת נפילה, שמכרה לאחר. (וע"ע פירוש נוסף בריטב"א).

'תא שמע: והיה עמך עד דרש אחיך אתו... אלא דרשהו אם רמאי הוא או אינו רמאי. מאי לאו בסימנין? לא בעדים' — יש לומר שמכאן המקור לכך שבאבידה ישנו דין מיוחד — החילוק בין נאמנות תלמיד חכם לנאמנות שאר כל אדם, מה שאין כן בכל התורה כולה; — שהרי אמרה תורה לדרשו שאיננו רמאי — אם ע"י הסימנים (בהנחה שסימנין דאורייתא), שהם אלו שיוכיחו שאיננו רמאי, או (אם סימנין לאו דאורייתא) על פי עדים שאומרים שאדם זה אינו רמאי (כפירוש בעל המאור ור"ח. ואף לפרש"י יש לומר שמודה שעיקר הכתוב בא לומר לדרוש שאיך אינו רמאי). ומכאן שאדם המוחזק לנו שאיננו משנה בדיבורו וודאי שאיננו מרמה — משיבים לו אבדה על פיו, כל שאומר שמכיר שהיא שלו (עפ"י פרי יצחק ח"ב נו; אחיעזר ח"א יד, ג. ע"ע לעיל יט).

כליו — דחיישינן לשאלה. אי חיישינן לשאלה, חמור בסימני אוכף היכי מהדרינן?... — אבל אין להקשות על כל אבידה כיצד מחזירים בסימנים, הלא שמה אין האבידה שלו אלא היתה שאולה לו ומכירה ונותן סימניה? — כי רק לענין המשאיל חוששים, כיון שהוא בעל הכלי, שמה אומר סימני האוכף ובכך הוא נוטל חמורו של חברו במרמה, אבל אין חוששים שמה השואל יאמר סימני האבדה, אם משום שאין השואל נותן לב לדעת סימניה. ועוד, מנין הוא יודע שבעל הכלי איבדו [אבל המשאיל יודע אם השואל איבד, שהרי הוא חייב להחזירו וכשאבד ממנו אומר לו שאבד]. וזה הטעם שייך גם במוכר, שלכך אין חוששים שמה היה החפץ שלו בעבר ומכרו לחברו ועתה הוא נותן סימניו.

ואם תאמר, הלא שנינו 'מצא פירות בכלי' — מחזיר הפירות בסימני הכלי. ומדוע אין חוששים שמה השאיל הכלי והריהו נוטל פירות חברו ע"י נתינת סימני הכלי. ויש לומר מדרבנן הוא, ומדרבנן אין חוששים לשאלה (ערמב"ן ועוד).

ואם תאמר לפי זה כיצד מחזירים שטר בחפיסה או בדלוסקמא (לעיל כ), והלא מבואר להלן שאם סימנים דרבנן אין סברא שיתקנו כן בשטרות, שלא שייך טעם 'דניחא ליה לבעל אבידה...' והכי נמי לענין חשש שאילה? וי"ל לחוש שהשאיל לאיש מסוים, המלוה ללווה או איפכא, כולי האי לא חיישינן.

'שמע מינה סימנין לאו דאורייתא? — אמרי... אמרי: כיס וארנקי וטבעת לא משאלי אינשי' — יש מקום לומר שזה שאמרו כאן על אותם חפצים שאין חוששין בהם לשאלה, זהו דוקא לפי מה שאנו מניחים עתה שסימנין דאורייתא ואין צורך בסימן מובהק ביותר, ולכן גם משקל הוכחה זה שאין חוששין לשאלה' — דיו, אבל לפי מה שאנו חוששין להלכה ש'סימנין דרבנן', ומן התורה אין סימן מהוה ראייה מספקת, יתכן שכמו כן יש לחוש לשאלה. (כן הסביר בבית שמואל (יז סקס"ט) את שיטת הבית-יוסף בתשובתו. אך הוא שם נחלק עליו, שבכלים אלו לעולם אין חוששין לשאלה. וכן מפורש ברשב"א. ויש אומרים שלפי המסקנא אפילו בשאר כלים אין חוששין לשאלה, אף לא מדאורייתא (ער"ן). וע"ע בזה בשו"ת אחיעזר ח"א יב יג).

ע"ע בהרחבה בכללות הענין ובבאור מהלך הגמרא, בשו"ת אבני נזר אה"ע סט, ו-ח.

'דכולי עלמא... וסימנין דרבנן. והכא בשומא סימן מובהק הוא קמיפלגי...' — משמע בסוגיא שסימן מובהק מועיל מסברא ואין צריך קרא. וכמו שמבואר בגמרא לעיל שאילו היה מקרא מיותר ללמד סימנים, משה או משמלה, הייתי לומד שאר סימנים, כי לסימן מובהק אין צריך לימוד מן הכתוב (עפ"י רמב"ן).

לכאורה נראה שסימן מובהק מוגדר כהכרת הדבר באופן ישיר, וכטביעות עין שמועילה מדאורייתא. ולכך מועיל לענין זיהוי הבעל שמת. ואולם ברמב"ן מבואר שגם לענין אבידה אין צריך קרא. וצ"ע, אמנם נתינת סימן מובהק מוכיחה שהוא מדבר על אותו החפץ שנמצא, אבל מנין שאין חוששים שמה ראהו אצל חברו והכירו? ויש לומר דילפינן מ'עד דרש אחיך אתו' דמשמע שאין צורך בעדים שהיא שלו אלא בדרישת האובד די, והרי זו דרישה מספקת. [ולפי"ז הולך הרמב"ן לשיטתו שפירש 'עד דרוש אחיך — בעדים' בעדי אריגה, אעפ"י שאינם מעידים שהיא שלו. ולפרש"י אפשר שאכן סימן מובהק אינו מועיל מדאורייתא אלא כזיהוי ולא כנאמנות, ורק לענין התר נישואין]. ואף בגט די בכך, לפי שהחזרת הגט לבעליו אינה נידונית כ'דבר שבערוה' להצריך שנים דוקא, אלא כדין השבת אבידה. ואולם מפשטות דברי הרשב"א (בסע"א) נראה שסימנים מובהקים הרי הם כעדים ממש. וכן משמע מדבריו (בע"ב ד"ה מאי לאו) ומדברי הר"ן (מובא לעיל) שסברא הוא להחזיר אבידה בסימנים ואין צריך קרא. וצ"ע.

אמר רבא: אם תמצי לומר סימנין לאו דאורייתא היכי מהדרינן אבידתא בסימנין, דניחא ליה למוצא אבידה... אלא ניחא ליה לבעל אבידה... — שאלת 'היכי מהדרינן' אין פירושה כיצד יכלו חכמים לתקן, שהרי 'הפקר בית דין הפקר' — אלא כמו שפירש"י, מה ראו על ככה לתקן שסימנים מועילים אם מן התורה אינם מועילים.

[וכן מבואר בכמה מקומות שתקנות חכמים ברובן יש להן סיבה המהווה צורך לתקן התקנה, ועוד סיבה המהווה טעם כיצד התקנה יכולה לפעול מדינא, על איזה דין תורה היא נסמכת וכד'. רק במקומות מסוימים אמרו שתקנו חכמים 'מלתא בלא טעמא' — כלומר היה צורך מסוים לתקן, ותקנו ללא טעם המסביר כיצד הדבר מועיל, כדוגמת קנין 'מעמד שלשתן', וכפי שבאר הגר"א וסרמן ועוד אחרונים].

יש להעיר שסברא זו של רבא דומה לסברתו לעיל (יב) 'עשו שאינו זוכה כזוכה, מאי טעמא, עניים גופיהו ניחא להו...'. וכן דומה קצת לדבריו להלן (לד.) 'נעשה כאומר לו לכשתגב ותרצה ותשלמני הרי פרתי לך קנויה לך מעכשיו'. כלומר, כיון שהדעת נותנת כן בסתם בני אדם, שחפצים להקנות לשומר את זכות הכפל בגלל שעשה להם טובה ומשלם ואינו נשבע, הלכך עשאוהו כאילו אמר כן בפירוש. [ואמנם נראה ששם הוא דין תורה. ומ"מ עיקר הסברא דומה. וכן שייך קצת לסברתו יאוש שלא מדעת הוי יאוש, ודו"ק].

למסקנת ההלכה שאנו חוששין לכך שסימנין דרבנן, על כרחנו הטעם הוא אחר ולא זה שאמר רבא, שהרי ב'מצא תכריך של שטרות' אינו שייך טעם זה, כדלהלן (ערא"ש. וע' שו"ת אחיעזר ח"א יג, ב).

בספר קהילות יעקב (כט) הוכיח מכמה סוגיות דלהלן, שלפי הצד ש'סימנין לאו דאורייתא' — שני חששות יש בדבר מן התורה: החשש האחד — שמא משקר, שלפי האמת אינה שלו אלא של חברו והוא מכירה ונותן בה סימנים כדי ליטלה לעצמו, או שמא נותן סימנים כסומא בארובה. ויש חשש נוסף; גם כאשר אין חשש רמאות [כגון בצורבא דרבנן] — שמא הזדמנה אבידה נוספת עם אותם סימנים. וכלפי החשש הזה הביאו בגמרא ראייה מהתיר אשה להינשא בנתינת סימנים על האיש שמת. שם כמובן אין שאלה של נאמנות אלא של זיהוי על פי סימנים.

פרפראות לחכמה

'מה שמלה מיוחדת שיש בה סימנין ויש לה תובעין...' —
וכן תעשה לשמלתו' בגימטריא: **שיש בה סימנים ויש לה תובע.** (ברכת פרץ — תצא).

ושה דאבידה לדברי הכל — קשיא'

תעיתי כשה אובד, בקש עבדך (תהלים קיט) — בדרך צחות: אמרה כנסת ישראל, הנני כמו שה אובד — כ'שה' הכתוב בפרשת אבידה, שאינו צריך להכתב ואין לו פשר והסבר, כך ישראל בגלותם בין האומות. ואותו 'שה' שבתורה רומז על ישראל, הנקראים 'שה פזורה', והם המה 'שה' דאבדה שבתורה. וה' יתברך הוא בעליו של אותו השה, ומבקשו להוציא מאבדתו — מן הגלות (עפ"י מהרש"א — סוף מכות).

ה'שור' – נוגח ומזיק. 'חמור' – בחינת קרירות בעבודת ה' (ע' שבת נג.). 'שלמה' – בגד, זה הבוגד בתורה ומצוות. – כל אותם 'אובדים', מובן שצריך קרא עליהם להשמיענו שלכולם יש אפשרות תשובה. אך **שה פוורה ישראל**, שנתפזרו בין האומות – למה לי קרא, והרי ודאי ניתן להשיבו?

ועל זה פרשו: 'שה דאבידה קשיא' – האבידה הזאת קשה יותר להשיבה מאשר אבידות אחרות, כי התינוק שנשבה בין העכו"ם, שאין לו כל מושג על תורה ומצוות, היאך ידע לחזור בתשובה? – על זה בא הכתוב להשמיענו: אין לך דבר העומד בפני התשובה, וגם אותו 'שה אובד' – סופו לשוב (לקוטי שיחות – א.).

לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים בדרך והתעלמת מהם, **השב תשיבם לאחיך** – יש לפרש שור לשון הבטה; כל מי שרואה את חברו תועה מדרך הישר, או שאר תנועה רעה – צריך לתקנו. והעצה – על ידי תשובה, כמו שאיתא בספרים הקדושים, כל מה שאדם רואה – שייך לו וצריך לשוב עליו, ועל ידי זה מביא הרהור תשובה גם בחבירו. וזה שאמר **השב – תשיבם**. כי כלל ישראל הם אחד, וכשאחד מקלקל, צד קדושה שבו נשאר בכלל ישראל, כמו שאמרו 'זכה', נוטל חלק חבירו... אבל האדם מצידו צריך להחזיר האבידה לבעליו – אשר תאבד ממנו, ומצאתה. לא תוכל להתעלם – שצריך להיות שלא יוכל לסבול ולהתעלם מחטא חברו (שפת אמת – תצא, תרל"ד תרל"ה).

– עוד יש לפרש: כשאדם מרגיל עצמו בכך שלא יוכל להתעלם מהפסד של חברו, הן בגשמיות הן בתיקון הנפש, אזי בכחו להשיב אליו אבידתו ולהקימו. וכל שכן באדם עצמו שענין זה נוהג; כשאינו יכול לסבול את הפחיתות שבו – אז הוא נושע (שם תרל"ח).

'אמר אביי: משמעות דורשין איכא ביניהו... רבא אמר פרוטה שהזולה איכא ביניהו...' – כיוצא בזה נחלקו אביי ורבא בכמה מקומות, שאביי מפרש מחלוקת התנאים ב'משמעות דורשין', ורבא פרש נפקותא מעשית – ראש השנה כ: מועד קטן ז: יבמות צד: סנהדרין עה. וכן ע' בסנהדרין לד:.

(וגם שיטת ר' יוחנן כן היא – נזיר מג. שבועות יט. וע' זבחים נב: ויומא ס:). וכן בירושלמי – סוטה לט: שבועות יא: ואמנם במקום אחד בירושלמי (יומא ל) החליף שיטתו, ודלא כהבבלי. (יש לציין שבדבר נוסף מצינו שהלכו רבי יוחנן ואביי בדרך אחת – בהעמדת רשימת תנאים בשיטה אחת. ע' במצוין בקדושין מה:).

מלבד באותם מקומות המצוינים כאן, שבהם מוזכרים ר' יוחנן או אביי, לא נמצא (עפ"י בדיקת מחשב) 'משמעות דורשין' נוספת בשני התלמודים.

(ע"ב) 'עד דרש אחיך... דרשהו אם רמאי הוא... בסימנין' – דורש כאילו כתיב דרוש את אחיך' (כמו שפרש"י). וגם נרמז 'דרוש אחיך אותו' – שידרוש את האות שלו, שיתן בו סימן. (בעל הטורים – תצא. וכבר הראו מקור לדרש זה בזה"ק חקת דף קפו).
עד דרש אחיך (עה"כ) = שאינו רמאי. היינו, שאת זה תדרוש. (ברכת פרץ – תצא).